

словесності» вона покликана передусім відтворити ситуацію функціонування слова в мові фольклору.

Література:

1. Вознюк Ю. Семантизування слова в тлумачних словниках. *Синопис: текст, контекст, медіа*. Т. 27. № 3. 2021. С. 191–194.
2. Рябець Л. У пошуках повноти діалектного словника: ілюстрація. *Лінгвістика*. 2021. № 1(43). С. 27–37.
3. Тимченко Л. О. Ілюстративний параметр у словниках тлумачного типу (на прикладі «Словаря української мови» Б. Грінченко). *Лексикографічний бюлетень*. 2014. Вип. 23. С. 105–112.
4. Українська мова: енциклопедія / гол. ред. В. М. Русанівський, О. О. Тараненко. Київ : «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
5. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів/ за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ : Либідь, 2001. 224 с.
6. Юрчук Л. А. Цитатно-ілюстративний матеріал у словнику. *Лексикологія та лексикографія* / відп. ред. Л. С. Паламарчук. Київ : Наук. думка, 1969. С. 132–140.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-320-3-9>

ОСОБЛИВОСТІ ПОНЯТТЯ «МОВЛЕННЄВИЙ ЖАНР» У СУЧАСНІЙ ЛІНГВОДИДАКТИЦІ

Скрипник Н. І.

кандидат філологічних наук,

завідувач кафедри української філології

КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

м. Вінниця, Україна

Мовлення виступає однією з найважливіших соціокультурних функцій особистості. Відповідно, вивчення мови та розвиток мовленнєвих навичок стає пріоритетним завданням в освіті. Мовленнєвий жанр є особливою складовою комунікативної компетенції.

Нині поняття «мовленнєвий жанр» посідає вагоме місце в лінгвістиці тексту, соціолінгвістиці, риторичі, стилістиці, а також у лінгводидактиці. Сучасна лінгводидактика звертає особливу увагу на мовленнєвий жанр як ефективний засіб впливу на розвиток комунікативних здібностей учасників освітнього простору. Вивчення

мовленневих жанрів у сучасній лінгводидактиці має значний педагогічний потенціал.

Наприклад, польська дослідниця Б. Вітош виділяє такі сучасні досягнення в лінгвістичній генології: знищення межі між літературними й практичними жанрами, визнання багатожанрової структури висловлювання, «розхитування» межі тексту і його моделі – жанру, визнання усної безпосередньої комунікації зоною різноманітних форм комунікації (сучасний аналіз дискурсу, філософії діалогу) [7]. Незважаючи на те, що проблема опису поняття «мовленневий жанр» сьогодні перебуває в центрі уваги не лише літературознавства, мовознавства, а й інших галузей, досі не запропоновано єдиної концепції щодо розв'язання питань теоретичного обґрунтування цієї дефініції.

Зокрема, Ф. С. Бацевич виокремлює такі типи підходів щодо розуміння поняття «мовленневий жанр»: мовленневий жанр стилістичне явище, мовленневий жанр як тип висловлювання, мовленневий жанр як текстове явище, мовленневий жанр як комунікативне явище [2, с. 49–52].

Мовленневий жанр – це специфічна форма висловлювання, яка має відповідні структурні характеристики та застосовується у певних комунікативних ситуаціях. Це може бути усний або письмовий жанр.

Мовленневий жанр слугує основою для формування навичок ефективного спілкування, таких як дискурсивна компетенція та соціокультурна адаптованість.

У вузькому розумінні мовленневий жанр виступає як тривала інтеракція, що породжує діалогічну єдність або монологічне висловлювання. Тоді можна припустити, що мовленневий жанр є відносним синонімом комунікативної ситуації [3, с. 17]. Зокрема, важливим компонентом спілкування є використання мовленневих жанрів – типізованих схем мовленневих дій, закріплених у суспільному обігу, що мають специфічну, притаманну їм тематику, побудову та стилістичне забарвлення. Комунікативна компетенція мовця складається з певного набору мовленневих жанрів [2, с. 35–36].

Автори модельних навчальних програм і сучасних підручників з української мови та літератури О. М. Горошкіна та Т. О. Яценко зауважують, що в умовах сучасного українського освітнього простору проблема модернізації шкільної мовно-літературної освіти розв'язується на засадах компетентнісного підходу, а також обґрунтовують доцільність уведення мовленневих жанрів у практику навчання української мови здобувачів освіти загальноосвітньої школи [4, с. 2]. Чинний Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти «ґрунтується на засадах особистісно орієнтованого,

компетентнісного й діяльнісного підходів [5, с. 5]», а оскільки процес формування комунікативної компетентності передбачає наявність ситуації, то важливого значення набуває теорія мовленнєвих жанрів.

Сучасна лінгводидактика активно використовує інтерактивні методи та технології для навчання мовленнєвих жанрів. Це можуть бути рольові ігри, дискусії, створення відео або аудіо матеріалів, блогів тощо. Важливим є використання аутентичних матеріалів, які дають здобувачам освіти змогу зазирнути в реальний мовленнєвий простір і побачити, як застосовуються вивчені жанри у звичному житті. Також, у навчанні мовленнєвих жанрів використовуються інтерактивні підручники та онлайн-ресурси, які дозволяють здобувачам освіти більше практикуватися у використанні різних жанрів та отримувати зворотний зв'язок з викладачем.

Жанрове оформлення мовлення входить до переліку компонентів комунікативної норми. На одну позицію з жанрами вчені-лінгвісти ставлять доречність/ недоречність, комунікативну мету, орієнтування на адресата, вибір стратегій і тактик, співвідношення фактичного й інформаційного, суб'єктно-модального й предметно-змістового планів, тональність спілкування, вербальних і невербальних засобів, етикетні межі тощо [6, с. 4].

Впровадження мовленнєвих жанрів у сучасний освітній процес сприяє більш ефективному засвоєнню мовних навичок. Замість навчання відокремлених граматичних структур та лексичних одиниць, здобувачі освіти отримують можливість навчатися мовленню, яке використовується у різних сферах життя, збагачує їх знання про мову та культуру, підвищує рівень взаєморозуміння в суспільстві, сприяє покращенню комунікації між людьми з різних культур і національностей.

На думку Н. Б. Голуб, кожний розділ мовознавства має свої одиниці, так само й у сфері комунікації виділяють одиниці – мовленнєві жанри, що полегшують процес навчання спілкуватися, підготовку до нього, сприяють гармонійності й забезпечують бажаний результат. Отже, мовленнєвий жанр – це мовно-композиційне оформлення типових ситуацій соціальної взаємодії людей [6, с. 4–5]. Таким чином, вивчення мовленнєвих жанрів допомагає здобувачам освіти розуміти специфіку кожного жанру, його мету та аудиторію. Наприклад, учасники освітнього простору вивчають особливості спілкування в офіційних листах, наукових доповідях, соціальних мережах тощо. Це сприяє розвитку їх комунікативних здібностей і підвищенню рівня мовленнєвої комунікації.

Отже, вивчення та використання мовленнєвих жанрів в сучасній лінгводидактиці є важливим кроком для покращення якості навчання

мови, стимулюючи розвиток комунікативної компетенції, культурної свідомості та толерантного сприйняття інформації. Це відкриває нові перспективи для студентів у навчанні та пізнанні мови, допомагаючи їм успішно інтегруватися у глобальній спільноті та розширювати світогляд. Крім того, учасники освітнього процесу, які володіють різноманітними мовленнєвими жанрами проявляють більшу впевненість у спілкуванні з носіями мови, розуміють різні комунікативні формати і здатні адаптуватися до різних мовленнєвих ситуацій.

Література:

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підруч. Київ : Видав. центр «Академія», 2004. 344 с
2. Бацевич Ф. С. Лінгвістична генологія: проблеми і перспективи. Львів : ПАІС, 2005. 264 с.
3. Галаєвська Л. В. Проблема вивчення мовленнєвих жанрів на уроках української мови в старшій школі. *Наукові записки. Серія «Психологопедагогічні науки» (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя)*, 2018, (4). С. 14–19. <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2018-PP-4-14-19>
4. Горошкіна О. М., Яценко Т. О. Про результати дослідження в Інституті педагогіки НАПН України проблем компетентісно орієнтованої мовно-літературної освіти в ліцеї. *Вісник НАПН України*, 2021, 3(1). С. 1–7.
5. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. URL: <http://www.mon.gov.ua/ua/often-requested/state-standards/> (дата звернення: 18.07.2023).
6. Мовленнєві жанри на уроках української мови в ліцеї (рівень стандарту): практичний посібник / Голуб Н. Б, Новосьолова В. І., Галаєвська Л. В. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 128 с.
7. Witosz Bożena, *Genologia lingwistyczna*. Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego. 2005. 261 s.